

Covid 19 Öncesi ve Sonrası Algılanan Mutluluk

Happiness in Individuals Before and After COVID 19

Sanem ŞEHRİBANOĞLU

Asist. Prof., Van Yuzuncu Yıl University, Economics and Administrative Sciences, Department of Economics,
Statistics Department, Van, Türkiye

Dr. Öğretim Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İİBF, Ekonometri Bölümü, İstatistik ABD, Van, Türkiye

Orcid: 0000-0002-3099-7599 sanem@yyu.edu.tr

Article Information/Makale Bilgisi

Cite as/Atıf: Sehribanoglu, S. (2024). Happiness in Individuals Before and after COVID 19. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 66,72-85.

Sehribanoglu, S. (2024). Covid 19 Öncesi ve Sonrası Algılanan Mutluluk. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 66, 72-85.

Article Types / Makale Türü: Research Article/Araştırma Makalesi

Received/Geliş Tarihi: September 8, 2024/8 Eylül 2024

Accepted/Kabul Tarihi: November 15, 2024/15 Kasım 2024

Published/Yayın Tarihi: December 25, 2024/25 Aralık 2024

Pub Date Season/Yayın Sezonu: December/Aralık

Issue/Sayı: 66 **Pages/Sayfa:** 72-85

Plagiarism/İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software./ Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Published by/Yayıncı: Van Yüzüncü Yıl University of Social Sciences Institute/Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ethical Statement/Etik Beyan: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited/ Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Yazar isim/lerl).

Telif Hakkı ve Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır/ Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Öz

Bireyin hayatına dair hissettiği pozitif duygular mutluluk olarak tanımlanır. Ayrıca mutluluk bireyin içinde bulunduğu psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve siyasal durumlardan etkilenir. Hükümetlerin ve Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) bile hazırlıksız olarak yakalandığı COVID-19 pandemi sürecinde yaşanan belirsizlik ve endişeler insanların güvenini sarsmıştır. Süreç boyunca yaşanan sosyal etkileşimlere getirilen kısıtlamalar, yalnızlık ve izolasyon duygularının yanı sıra insanlar işlerini ve geçim kaynaklarını kaybetmişlerdir. Küresel düzeyde yaşanan bu olumsuz sürece Türkiye'de maruz kalmıştır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yaşam memnuniyeti anket verilerinden yola çıkarak, Covid-19 öncesinde ve sonrasında bireylerin mutluluk algısı üzerindeki değişimi etkileyen değişkenleri ve değişimleri incelemektir. Büyük veri setlerinde gereksiz verilerin analizlerden çıkarılması için özellik seçim algoritmaları kullanılır. Bu işlemler hem modellerin performanslarını artırır hem de analiz sürecinin hızlanmasını sağlar. Bu çalışmada makine öğrenimi özellik seçimi algoritmalarından olan Boruta ve Korelasyon tabanlı özellik seçim algoritmaları kullanılmıştır. Çalışma sonucunda mutluluğu etkileyen belli değişkenlerin yine mutluluk kavramı için önemli oldukları görülürken, Covid 19 sonrasında mutluluk kavramında özellikle işinden memnuniyet, işsiz olmak ve ucuz ürün tüketimi değişkenlerinin ön plana çıktığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid 19, Mutluluk, Yaşam Memnuniyeti, Umut, Boruta

Abstract

The positive affect experienced by an individual in regard to their life is defined as happiness. Furthermore, an individual's happiness is influenced by a multitude of factors, including their psychological, sociological, economic, and political circumstances. The uncertainty and concerns experienced during the global pandemic caused by the novel coronavirus, which even governments and the World Health Organization were unprepared for, have eroded people's trust in the institutions responsible for safeguarding their wellbeing. Furthermore, the restrictions on social interactions experienced throughout the process have resulted in feelings of loneliness and isolation. Additionally, there has been a significant loss of employment and livelihoods. Turkey has also been subjected to this adverse process, which has affected the global population. The objective of this study is to examine the variables and changes that affect the alteration in individuals' perception of happiness before and after the advent of the Covid-19 pandemic, based on the data obtained from the Turkish Statistical Institute (TurkStat) pertaining to the Turkish Life Satisfaction Survey. Feature selection algorithms are employed to eliminate superfluous data from analyses conducted on large data sets. These processes enhance the efficacy of the models and accelerate the analysis process. Boruta and Correlation-based feature selection algorithms, which are machine learning feature selection algorithms, were employed in this study. The findings revealed that while specific variables influencing happiness were pivotal for the concept of happiness, job satisfaction, unemployment, and consumption of inexpensive products emerged as salient factors in the concept of happiness after the advent of the pandemic.

Keywords: Covid-19, Happiness, Life Satisfaction, Hope, Boruta, Correlation based feature selection

Giriş

Öznel iyi oluş, bireyin yaşamı boyunca hem duygusal hem zihinsel hem de fiziksel olarak iyi hissettiği durumdur. Mutluluk psikolojide öznel iyi olma durumu olarak tanımlanır (Diener, 2007, s.151). Aluş ve Selçukkaya (2015) bireyin içinde bulunduğu psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve siyasal yapıya bağlı olarak mutluluğun gerçekleştiğini ifade eder (s.156). Öyleyse mutluluk, bireyin kendi yaşamını değerlendirdiğinde ortaya çıkan olumlu bir durumdur.

31 Aralık 2019'da, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Wuhan kentinde ortaya çıkan Covid-19 üç ay içerisinde küresel bir salgına dönüşmüş, virüsün yayılmasını önlemek amacıyla dünyada çok sayıda ülke harekete geçmiştir. Bu süreçte insanlar ilk defa eş zamanlı karantina ve kısıtlamaların yanı sıra özellikle ekonomi ve sağlık kurumlarında ortaya çıkan krizlerle de karşı karşıya kalmıştır.

Türkiye'de 11 Mart 2020 tarihinde ilk Covid-19 vakası tespit edilmiş. Sağlık Bakanlığı virüsün yayılmasını önlemek ve kitlesel hareketliliği azaltmak amacıyla; spor müsabakalarının seyircisiz oynanmasına, umre ziyaretinden dönen vatandaşların karantinaya alınmasına, sınır kapılarının kapatılmasına, yüz yüze eğitime ara verilmesine, toplu kılınan cuma namazların ertelenmesine karar vermiştir. Devam eden süreçte önce 65 yaş üstü ve kronik hastaların daha sonra 20 yaş altındaki vatandaşlarının sokağa çıkmaması gibi ek kararlar almıştır. Bu süreçte Haziran 2020'de normalleşme durumuna geçilmesine karar verilmiş ancak Kasım 2020'de vakaların artması sonucu yeniden kapanma kararı alınmıştır. Bu durum vakalar arttıkça eve kapanma, önlemler işe yarayıp vaka sayıları azaldıkça normalleşmeye dönülmesi şeklinde tekrarlanmıştır. 2 Mart 2022 tarihinde maske takma zorunluluğunun kaldırılması ile birlikte Türkiye normalleşme sürecine girmiştir. Üç yıl süren bu salgın sürecinde aşı tartışmaları, salgından dolayı yaşanan karantina süreci, bireylerin sevdiklerini kaybetmesi, özel sektör çalışanlarının karşı karşıya kaldıkları ekonomik dar boğaz, tüm gün eve kapanmak, gelişme çağındaki çocukların sokağa çıkamaması, online olan eğitimler için gerekli teknolojinin yetersizliği ve daha birçok olumsuzluk yaşanmıştır.

Hükümetlerin ve WHO'nun hazırlıksızlığı insanların güvenini sarsmış, pandemi boyunca yaşanan belirsizlik bireylerin korku ve endişe duygularının artmasına neden olmuştur. Satıcı vd. (2023) mutluluğun iyi bir ruh sağlığı göstergesi olduğunu, Covid-19 pandemi döneminde yaşanan korkunun bireyin öznel mutluluğunu etkileme potansiyeline sahip olduğunu ifade etmiştir (s. 804). Ancak, bu süreç beraberinde dayanışma ve birlik ruhunu da ortaya çıkarmış, insanlar birbirlerine destek olmuş, dayanışma göstermiştir. İnsanların kişilik özelliklerine göre farklı tepkiler vermelerinden dolayı süreç boyunca tüm dünyayı belirsizlik içinde tutan Covid-19, toplumlarda mutluluk ve yaşam memnuniyetleri bakımından araştırmacıların dikkatini çekmiştir (Alkan ve Kavalci, 2023; Delhey vd., 2023; Kamilçelebi, 2022; Rossouw vd., 2021; Petrovič vd., 2021; Karataş vd., 2021).

Bu çalışmanın amacı, geniş kitlelere ulaşabilen TUIK'in yaşam memnuniyeti anket verilerini kullanarak Covid-19 salgını sürecinde Türkiye'de yaşanan mutluluk algısı üzerindeki değişimi incelemektir. Ayrıca bu çalışmada değişkenlerin tespiti için yapay zekânın alt kümesi olarak kabul edilen öğrenen ya da performansları iyileştiren algoritmalar kullanan makine öğrenmesi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Yöntem

Büyük veri setlerinin kullanıldığı analizler, daha doğru sonuçlara ulaşılmasını sağladığı için daha iyi kararlar alınmasını sağlar. Ancak büyük veri setleri içinde bulunan ilgisiz değişkenler modelin öğrenme sürecini zorlaştırır ve genelleme performansını düşürebilir (Kursa ve Rudnicki, 2010, s. 1). Bu yüzden, makine öğrenmesi tekniklerinden öznel (özellik, değişken) seçimi algoritmalarının kullanılması ilgisiz değişkenlerin veri setlerinden ayıklanmasına yardımcı olur (Albattah vd., 2022, s. 1; Kuzudisli vd., 2023, ss. 36-37; Sehribanoğlu, 2024, s. 675). Manuel seçimler yerine istatistiksel varsayımlara dayanan öznel seçimleri, büyük veri setlerinde daha etkili sonuçlar verir. Tekrarlanabilir olan bu yöntemler, ilgili ve önemli öznel özellikleri belirleyerek modelin performansını artırır (Albattah vd., 2022, ss. 2-3; Nguyen vd., 2010, s. 17).

Bu çalışma kapsamında sınıflandırma performanslarını değerlendirmek için rastgele ormanlar yönteminden, öznel seçim ise iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada Boruta algoritması kullanılırken, ikinci aşamada ise Korelasyon Tabanlı Özellik Seçim (CFS) algoritması kullanılmıştır.

Rastgele Ormanlar; bu yöntem sınıflandırma, özellik seçimi ve regresyon konularında kullanılabilir (Lahouar ve Slama, 2015, s. 2). Karar ağaçlarının bir topluluk olarak kullanılmasını temel alan güçlü bir yöntemdir (Unpingco, 2019, s. 275)

Boruta Algoritması; parametrik olmayan istatistiksel yöntemlerden olan rastgele ormanlar sınıflandırma algoritmasını temel alır (Ahmed vd., 2021, s. 1856; Kursa ve Rudnicki, 2010, s. 2). Veri kümesini kullanarak elde ettiği gölge öznel özellikler arasından en yüksek skorlu meanImp değerini dikkate alarak değişkenlerin önemine karar verir (Kursa, 2020, s. 4; Sehribanoğlu, 2024, s.660). Önemsiz değişkenlerin (öznel özelliklerin) analizden çıkarılması ile analiz isteğe bağlı olarak tekrar edilir. Analiz sonucu görselleştirildiğinde önemli öznel özellikler yeşil, şüpheli bulunanlar sarı, red edilenler ise kırmızı renkle temsil edilir.

Korelasyon Tabanlı Özellik Seçim (CFS) algoritması; özellik seçiminde sınıf veya özellikler arasındaki korelasyonu dikkate alır. CFS öznel özellikleri tek tek veya ikili olarak seçer. Michalak ve Kwasnicka (2010) CFS'nin hesaplama süresini kısalttığını ve

sınıflandırma hatalarını düşürdüğünü belirtmiştir (s. 319). CFS’de özellik altkümeleri arasında (merit) değeri en yüksek olan alt kümenin en iyi özellikleri içerdiği kabul edilir.

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, 2019 ve 2020 yılı TUİK yaşam memnuniyeti anketlerinden yararlanılmıştır ve bu çalışma nicel ilişkisel bir çalışmadır. Araştırmacıların erişimine açık bir veri seti olmasından dolayı verilerin kullanımı için etik izin talep edilmemiştir. Asif vd. (2017), Mahajan ve Saini (2020), Son vd. (2020, s. 192), Han vd. (2020) ve Şehribanoğlu (2024, s.676)’nun çalışmalarında kullandıkları gibi bağımlı değişkenin sınıflandırılmasına karar verilmiştir. Katılımcıların mutluluk medyan puanlarının altında kalan değerler (≤ 2) Mutlu, geri kalanları ise (≥ 3) Mutsuz olacak şekilde yeniden kodlanmıştır. Çalışmada kullanılabilen 164 değişken içinde eksik veriler için interpolasyon yöntemi uygulanmıştır. Analizler için Python ve R programlarından yararlanılmıştır. Ayrıca bu çalışmada, istatistiksel karşılaştırmalar için parametrik olmayan testlerden Mann-Whitey U (MWU) ve Kruskal Wallis (KW) testleri kullanılmıştır.

Bulgular

2019 yılına ait veri seti 9212 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Bu veri setinde katılımcıların %52’si Kadın, %20’si 38-48 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları 44,9’dur. Mutluluk ortalamaları 2,55 (Medyan =2, mutlu)’dir. Katılımcıların %73’ü evli olup, %32,4’ü ilkökul mezunudur. 2020 yılına ait veri seti 10103 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir. Bu veri setinde katılımcıların %50,5’i Kadın, %22’si 38-48 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları 43,5’dir. Mutluluk ortalamaları 2,60 (Medyan= 3, orta düzeyde mutlu)’dir. Katılımcıların % 70’i evli olup, %31,3’ü ilkökul mezunudur.

2019 yılında cinsiyetlere ait mutluluk puanları arasında ($p=0.986$) bir fark bulunamamış olsa da 2020 yılında ($p =0.000$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Yıllar içinde kadın ve erkeklerin mutluluk ortalamalarındaki değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş, 2020 yılına gelindiğinde erkeklerin mutluluk puanlarının daha yüksek olduğu fark edilmiştir. Katılımcıların medeni durumları yıllar içinde ve yıllara göre dikkate alındığında mutluluk puanlarında bekar, boşanmış ve eşi ölmüş (dul) bireylerdeki değişimlerde KW ve MWU testlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu, en fazla boşanan bireylerin mutluluk ortalama puanlarının yükseldiği (yani mutluluk düzeylerinin azaldığı) tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1.

Yıllara ait ortalama mutluluk puanları

	2019		2020		p (MWU)
	Ortalama	%	Ortalama	%	
Mutluluk	2,55		2,63		0.000*
Cinsiyet					
Erkek	2,55	%46	2,70	%49	0,000*
Kadın	2,55	%54	2,51	%51	0.027*
Medeni Durum					
Bekar	2,50	0,17	2,74	0,21	0.000*
Evli	2,56	0,73	2,53	0,70	0.068
Boşandı	2,57	0,03	3,11	0,04	0.000*
Eşi öldü	2,52	0,07	2,66	0,05	0.000*

Çalışmaya katılanların iş durumları incelendiğinde; 2019 ve 2020 yıllarında katılımcıların %67’si ücretli veya maaşlı çalışmakta olup, en düşük mutsuzluk ortalamasına sahip bireylerin 2019 yılında ücretsiz aile işçileri olduğu belirlenmişken 2020 yılında yevmiyeli çalışanlar olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2). Ayrıca katılımcıların %7,8’i son bir yılda işini kaybederken 2020 yılında bu oran %8,2’ye yükselmiştir. 2019 yılında katılımcıların %17’si işe girerken, 2020 yılında bu oran %18 olarak artmıştır. Ancak daha detaylı incelendiğinde 2019 yılında yevmiyeli olarak işe girenlerin oranı%13 iken 2020 yılında bu oranın %16 olarak arttığı tespit edilmiştir.

Tablo 2.

İş durumu ve kiminle mutlu değişkenine ait ortalamalar

		2019		2020	
		Ort.	%	Ort.	%
Erkek	Çocuklar	2,57	0,08	2,95	0,10
	Tüm aile	2,54	0,80	2,63	0,75
Kadın	Çocuklar	2,58	0,19	2,73	0,21
	Tüm aile	2,54	0,68	2,40	0,64
İş durumu					

İşveren	2,56	0,05	2,67	0,05
Kendi hesabına	2,56	0,17	2,65	0,15
Ücretsiz aile işçisi	2,67	0,06	2,53	0,05
Ücretli veya maaşlı	2,53	0,67	2,61	0,67
Yevmiyeli (mevsimlik veya günübirlik işlerde çalışanlar)	2,65	0,05	2,81	0,07

Tablo 3.

Geçmiş karşılaştırması değişkenine ait mutluluk ortalamaları

	İşveren		Kendi hesabına		Ücretsiz aile işçisi		Ücretli veya maaşlı		Yevmiyeli	
	2019	2022	2019	2022	2019	2022	2019	2022	2019	2022
Gelişti	2,44	2,39	2,44	2,37	2,64	2,37	2,50	2,29	2,55	2,46
Aynı seviyede kaldı	2,74	2,54	2,64	2,55	2,87	2,39	2,50	2,55	2,61	2,62
Geriledi	2,58	3,06	2,60	2,95	2,54	2,89	2,57	2,94	2,69	3,14

Bireylerin iş durumları dikkate alınarak, geçmiş karşılaştırması (Beş yıl öncesi ile karşılaştırdığımızda bugünkü durumunuzu maddi veya manevi olarak nasıl görüyorsunuz?) sorusu birlikte değerlendirildiğinde her iş durumunda işin gerilediğini ifade eden bireylerin mutluluk düzeylerinin azaldığı (Tablo 3) ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu (MWU, $p=0.00$) tespit edilmiştir. Ayrıca yine katılımcılara ait bilgiler incelendiğinde 2019 yılındaki katılımcılardan %20,1'i gelirinin arttığını ifade ederken, 2020 yılında bu oranın %15,5'e düştüğü belirlenmiştir. Katılımcıların %26,7'si gelirinin azaldığını bildirirken 2020 yılında bu oran %34,1'e yükselmiştir. 2019 yılında borçlandığını belirtenlerin oranı %35,9 iken bu oranın bir sonraki yıl %39'a yükseldiği, yine 2019 yılında katılımcıların %18,2'si tasarruf yapmaya başladığını belirtirken 2020 yılında bu oranın %21'e yükseldiği tespit edilmiştir. 2019 yılında tasarrufunun azaldığını belirtenlerin oranının %29,3'den 2020 yılında %36,3'e çıktığı, ucuz ürün almaya başlayanların oranı 2019 yılında %68,9 iken bir sonraki yıl bu oranın %71,4'e çıktığı görülmüştür.

"Sizce ülkemizin en önemli sorunları nelerdir" sorusuna verilen tüm yanıtlara Tablo 4'de yer verilmiştir. 2019 yılında ülke sorunlarının başında iç göç, adalet - hukuk sistemi ve sağlık başlıkları ön plana çıkarken, 2020 yılında ise hayat pahalılığı, işsizlik ve yoksulluk başlıklarının olduğu görülmüştür.

Tablo 4.

Ülkenin sizce en önemli sorunları nelerdir sorusuna ait yanıtların dağılımı

2019	f	%	2020	f	%
İç göç	4576	0,17	Hayat pahalılığı	5758	0,19
Adalet ve hukuk sistemi	4568	0,17	İşsizlik	5419	0,18
Sağlık	3448	0,13	Yoksulluk	4384	0,14
Hayat pahalılığı	3411	0,13	Eğitim	4135	0,14
Uyuşturucu ve alkol	3083	0,11	Terör	2886	0,10
Ahlaki ve toplumsal değerlerin bozulması	2322	0,09	Ahlaki ve toplumsal değerlerin bozulması	2280	0,08
Asayiş	1659	0,06	Adalet ve hukuk sistemi	2072	0,06
Yoksulluk	1509	0,06	Uyuşturucu ve alkol	1460	0,05
Terör	913	0,03	Sağlık	1162	0,04
Eğitim	597	0,02	Dış göç	513	0,02
İşsizlik	484	0,02	İç göç	134	0,00
Dış göç	465	0,01	Asayiş	106	0,00
Toplam Cevap	27035		Toplam Cevap	30309	

Tablo 5.

Boruta analizi sonuçları

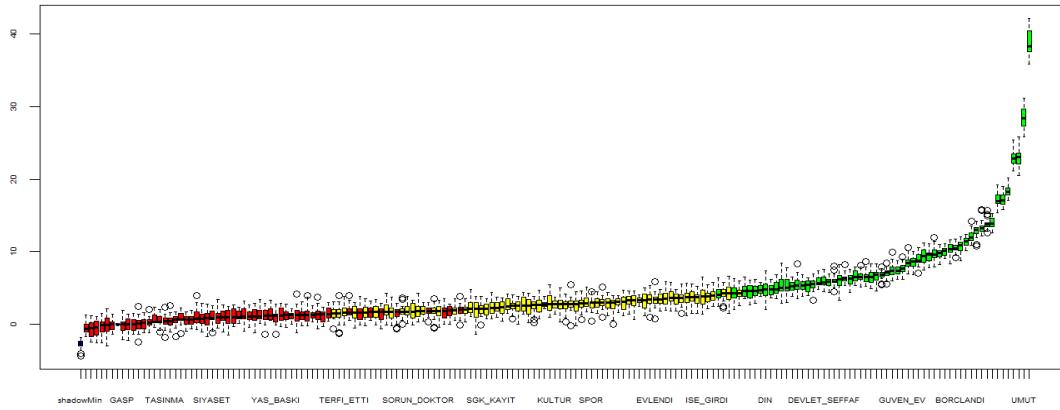
2019	meanImp	2020	meanImp
YASAM_MEMNUNİYET	36,25	YASAM_MEMNUNİYET	39,64
UMUT	26,76	UMUT	27,66
OM_SOS_HAYAT	21,65	OM_GELİR	26,82
OM_GELİR	21,30	OM_SOS_HAYAT	24,34
UMUT_BASAMAK	19,20	OM_SAGLIK	20,66

OM_SAGLIK	17,20	OM_KISISEL_BKM	19,36
OM_KISISEL_BKM	16,49	OM_KONUT	18,06
OM_EVLILIK	16,34	OM_EVLILIK	16,63
KIM_MUTLU	12,99	OM_KAZANC	14,73
OM_KAZANC	12,93	GECMIS_KARSILASTIRMA	14,30
GECMIS_KARSILASTIRMA	12,80	OM_AKRABA	12,41
OM_AKRABA	12,20	OM_GN_SAG	12,24
OM_KONUT	11,57	OM_EGITI	11,69
OM_GN_SAG	10,45	OM_IS	11,56
BORCLANDI	10,16	GUVEN_EV	10,81
GELECEK_HAYAT	10,02	OM_ARKADAS	10,29
GELECEK_EKONOMI	9,74	BORCLANDI	9,91
GELECEK_KARSILASTIRMA	9,70	GELECEK_KARSILASTIRMA	9,89
OM_EGITI	9,47	OM_SEMT	9,88
GELECEK_IS	8,92	OM_EGITIM	9,86
GELECEK_MALI	8,89	GELECEK_EKONOMI	9,45
OM_ARKADAS	8,62	KIM_MUTLU	9,41
OM_IS	8,50	OM_IS_TRFK_ZMN	9,10
OM_KOMSU	8,29	OM_KOMSU	8,91
GELIRI_AZALDI	8,12	GELECEK_HAYAT	8,52
OM_EGITIM	6,92	GELECEK_IS	8,32
CALISMAMA_NEDEN	6,69	GELIRI_AZALDI	7,89
EKONOMIK_ACIDAN	6,69	ISSIZ_OLMA	7,23
SORUN_KATKIPAY	6,68	GELECEK_MALI	7,19
GUVEN_EV	6,64	GELIR_DUZEY_DURUM	7,02
OM_SEMT	6,29	EKONOMIK_ACIDAN	6,92
SORUN_SIRABEKLE	6,27	SOSYAL_HAKLAR	6,85
OM_ULASIM	6,18	OM_YESIL_ALAN	6,83
OM_IS_TRFK_ZMN	6,13	DEVLET_SEFFAF	6,72
MEDENI_DURUM	6,07	OM_TEMIZLIK	6,44
SORUN_YASA	5,84	UCUZ_URUN	6,41
OM_SU_KALITE	5,74	DUNYA_SAYGINLIGI	6,40
DUNYA_SAYGINLIGI	5,73	OM_ULASIM	6,25
NE_MUTLU	5,69	OM_SGK	6,04
OM_ASAYIS	5,62	CINSIYET	5,94
CINSIYET	5,50	OKUL_BITEN	5,85
ISTEKI_SORUN3	5,17	BITIRILEN_YAS	5,82
DEVLET_SEFFAF	5,07	OM_ISILISKI	5,78
SOSYAL_HAKLAR	5,07	MEDENI_DURUM	5,72
SORUN_ILAC_FIYAT	4,92	KAMU_HIZMET_SUNUM	5,51
SORUN_DAVA	4,84	BIRIMNO	5,39
BITIRILEN_YAS	4,71	OM_ASAYIS	5,29
OM_SGK	4,67	BILIM	5,18
SGK_KIMDEN	4,63	ISINI_KAYBETTI	5,11
ISINI_KAYBETTI	4,60	SORUN_YASA	5,11
ISTEKI_SORUN4	4,48	MEDENI_DURUM_BASKI	5,06
SORUN_UCRET_MUAYENE	4,46	GUVEN_CEVRE	5,05
OM_ADLI	4,39	AB_UYELIK	5,03
ELEKTRO_HIZ	4,28	SGK_KIMDEN	5,01
ASKERLIK	4,27	OM_SU_KALITE	4,98
GELECEK_KISISEL	4,04	EVLENDI	4,72
		ULASIM_KARAYOLU	4,71
		AB_REFERANDUM	4,66
		SORUN_SIRABEKLE	4,63

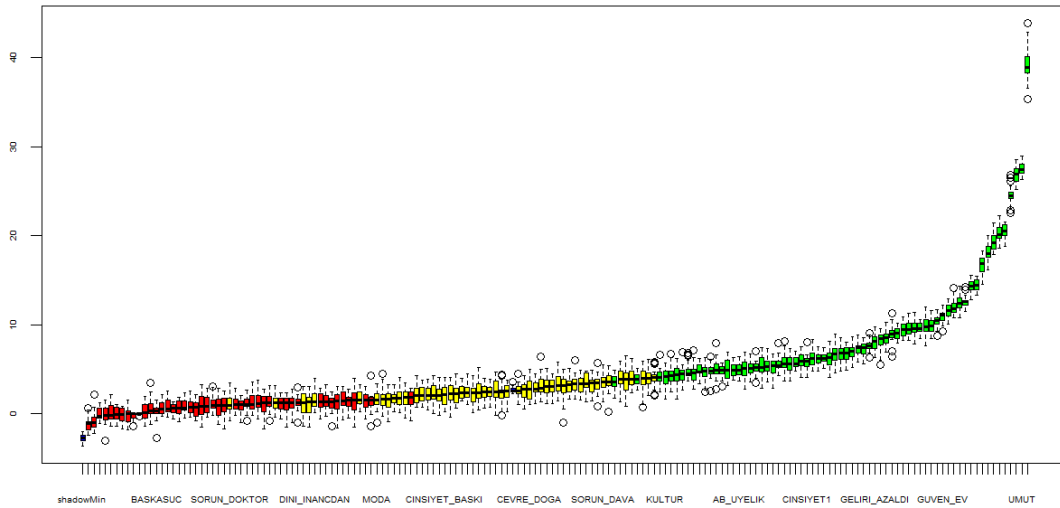
OM_ELKNİK_KAM	4,53
SORUN_ILAC_FIYAT	4,23
YAS_BASKI	4,19
GELİRİ_ARTTI	4,07
BOSANDI	4,05
SORUN_ILAC	4,00
SORUN_MAH	3,84
SORUN_DAVA	3,8
SORUN_KATKIPAY	3,73
SAGLIK_PROBLEM	3,63

OM=Ölçek Memnuniyet kelimelerinin kısaltılmış halidir.

Yıllara göre mutluluk değişkenini dikkate aldığımızda, çalışmanın birinci adımında Boruta analizi yapılmış ve ön plana çıkan değişkenler Tablo 5 ve Şekil 1'de verilmiştir. 164 değişkenle yapılan analiz sonucunda 2019 yılına ait 56 değişken onaylanırken (yeşil), 52 tanesi red edilmiş (kırmızı), 56 tane değişken ise belirsiz(sarı) olarak işaretlenmiştir. 2020 yılında ise 69 değişken onaylanırken, 47 tanesi reddedilmiş, 48 tane değişken ise belirsiz olarak işaretlenmiştir.

a. 2019 yılı Boruta sonuçları

b. 2020 yılı Boruta sonuçları

Şekil 1.

Boruta analizi sonuçları

Çalışmanın ikinci aşamasında ön plana çıkan değişkenler (Tablo 5) analize dâhil edilmiştir. CFS sonuçlarına göre en yüksek (merit) değeri dikkate alınarak ön plana çıkan değişken kümesi seçilmiştir. İkinci aşama sonucunda 2019 yılına ait 13 değişken, 2022 yılına ait 8 değişken ön plana çıkmıştır. Bu değişkenler önem sıralarına göre Tablo 6'da verilmiştir. Ayrıca bu değişkenlerin yıllar içinde mutluluk düzeylerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılığa sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışma sonunda sınıflandırma başarısını ölçmek amacıyla veri setinin %70'i eğitim, %30' u test amaçlı seçilerek 100 ağaçlı rastgele ormanlar algoritması kullanılmış ve her iki gruba ait sınıflandırma performanslarının %70'inin (%72,39 ve %72,01) üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6.

CFS sonuçları			
2019 (%72,01)		2020 (%73,39)	
merit :0,4841	p	merit 0,4954	p
YASAM_MEMNUNİYET	0.00	YASAM_MEMNUNİYET	0.00
UMUT	0.00	OM_SOS_HAYAT	0.00
OM_SOS_HAYAT	0.00	UMUT	0.00
OM_GELIR	0.00	OM_GELIR	0.00
KIM_MUTLU	0.00	OM_EVLILIK	0.00
BORCLANDI	0.00	OM_KONUT	0.00
OM_SAGLIK	0.00	BORCLANDI	0.00
OM_AKRABA	0.00	OM_SAGLIK	0.00
GECMIS_KARSILASTIRMA	0.00	KIM_MUTLU	0.00
OM_EVLILIK	0.00	GECMIS_KARSILASTIRMA	0.00
GELIRI_AZALDI	0.00	OM_KISISEL_BKM	0.00
OM_KISISEL_BKM	0.00	ISSIZ_OLMA	0.00
GELECEK_IS	0.00	OM_AKRABA	0.00
		UCUZ_URUN	0.00
		OM_IS	0.00

Her iki yılda öne çıkan ortak değişkenler (sizi hayatta en çok kim mutlu eder (KIM_MUTLU) ve son bir yılda, borçlandım (BORCLANDI) sorularını temsil eden değişkenler hariç) Tablo 7’de verilmiş olup bu değişkenlerin dışında 2019 yılında son bir yılda, gelirim azaldı (GELIRI_AZALDI), GELECEK_IS (önümüzdeki yıl, Türkiye’deki iş/çalışma durumu sizce nasıl olacak?) değişkeni, 2020 yılında ise oturduğunuz konuttan memnun musunuz? (OM_KONUT), İşsiz, çalışmıyor olmaktan dolayı üzerinizde herhangi bir toplumsal baskı hissediyor musunuz? (ISSIZ_OLMA) , son bir yılda, daha ucuz ürünlerin tüketimine yöneldim (UCUZ_URUN), işinizden memnun musunuz? (OM_IS) soruları karşımıza çıkmıştır. Her iki yılda da bireylerin mutluluklarındaki en önemli değişkenin yaşam memnuniyeti olduğu görülürken, ilk üç değişkenin sıralamasında OM_SOS_HAYAT (sosyal hayatınızdan memnun musunuz? ile UMUT (kendi geleceğinizden ne kadar umutlusunuz?) sıralamasının değiştiği görülmüştür. Değişkenlerin mutlu ve mutsuz olacak şekilde sınıflandırılan mutluluk düzeyleri ve yıllara göre (aylık hane halkı gelirinizden memnun musunuz? (OM_GELIR) ve kendinize ayırdığınız zamandan memnun musunuz? (OM_KISISEL_BKM) soruları hariç) istatistiksel olarak anlamlı farklılığa sahip oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 7.

Yıllara ait ortak değişkenlerin ortalama puanları

	2019	2020	p
MUTLULUK	2,55	2,60	0.000*
YASAM_MEMNUNİYET	6,57	6,43	0.000*
UMUT	2,31	2,35	0.001*
OM_AKRABA	2,23	2,26	0.012*
OM_EVLILIK	1,92	1,85	0.000*
OM_GELIR	3,01	3,00	0.432
OM_KISISEL_BKM	2,67	2,69	0.420
OM_SAGLIK	2,41	2,33	0.000*
OM_SOS_HAYAT	2,85	2,92	0.000*

Yine ortak değişkenlerden biri olan KIM_MUTLU değişkenine göre katılımcıların tüm aileleri ile birlikte olmaktan mutlu oldukları, cinsiyetler bazında incelediğimizde ise kadınların tüm aile dışında erkeklerden daha yüksek oranda çocuklarıyla birlikte olmaktan mutlu oldukları görülmüştür (Tablo 2). Katılımcıların borçlanma durumlarına göre mutluluk düzeylerinin düşmesine neden olduğu yıllar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu Tablo 8 incelendiğinde görülmüştür.

Tablo 8.

BORCLANDI değişkenine ait ortalama mutluluk puanları

	2019		2020		p
	Ortalama	%	Ortalama	%	
Evet	2,56	0,36	2,82	0,39	0.000*
Hayır	2,54	0,64	2,46	0,61	

2019 yılında ön plana çıkan değişkenlerden olan GELECEK_IS değişkeni (Tablo 9) incelendiğinde bireylerin mutluluk puanlarının daha düşük olduğu, 2020 yılındaki katılımcıların daha kötü olacağını düşünenlerin oranının daha azaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 9.

GELECEK_IS değişkenine ait ortalama mutluluk puanları

	2019		2020	
	Ortalama	%	Ortalama	%
Daha iyi olacak	2,52	0,17	2,32	0,20
Aynı olacak	2,53	0,24	2,47	0,27
Daha kötü olacak	2,57	0,49	2,84	0,41
Fikri yok	2,51	0,10	2,55	0,12

2020 yılında ön plana çıkan OM_KONUT değişkeni 2019 yılında ortalama puanı 2,66'dan 2020 yılında 2,83'e yükselirken konutlardan memnuniyette orta düzey memnuniyet belirtenlerin oranı 2019 yılında %9,5 iken 2020 yılda bu oranın %14,8 olarak değiştiği tespit edilmiştir. İşinizden memnun musunuz? (OM_IS) sorusunun her iki yılda da ortalama memnuniyet puanları 2,4 olarak görünse de 2020 yılında çok memnun olduğunu belirtenlerin oranındaki artışın yanı sıra memnun olmayanların mutluluk puanlarındaki azalma dikkat çekicidir (Tablo 10).

Tablo 10.

OM_IS ve ISSIZ_OLMA değişkenlerinin mutluluk ortalamaları

OM_IS	2019		2020	
	Ortalama	%	Ortalama	%
Çok memnun	2,51	0,08	2,23	0,12
Memnun	2,55	0,71	2,52	0,62
Orta	2,58	0,12	2,90	0,16
Memnun değil	2,57	0,08	3,36	0,08
Hiç memnun değil	2,43	0,01	3,64	0,02
ISSIZ_OLMA				
Hiçbir zaman	2,54	0,92	2,51	0,87
Bazen	2,63	0,05	2,91	0,08
Sıklıkla	2,64	0,02	3,30	0,03
Her zaman	2,69	0,01	3,61	0,02

ISSIZ_OLMA değişkeni de (işsiz, çalışmıyor olmaktan dolayı üzerinizde herhangi bir toplumsal baskı hissediyor musunuz?) sadece 2020 yılında karşımıza çıkan değişkenler arasındadır, Tablo 10 incelendiğinde 2020 yılında işsiz olmaktan dolayı toplumsal baskı hisseden katılımcıların mutsuzluk düzeylerinin arttığı açıkça görülmektedir.

Tartışma

Yaşam memnuniyeti, bireyin sürdürdüğü hayatı olumlu bir şekilde değerlendirmesi anlamında kullanılmaktadır (TUIK, 2023). Birey olumlu duygulara ne kadar çok sahip olursa, yaşamından ne kadar doyum alabilirse o derece mutlu olacaktır (Satici vd., 2023, s. 805). Delhey vd.(2023), Covid-19 sürecinde yaşam memnuniyetini sürdürmede (bireyin zorlu durumlarla başa çıkma kapasitesi olan) psikolojik sermayenin önemli bir rolü olduğunu ve daha güçlü psikolojik kaynaklara sahip insanların, olumsuz etkilerle daha iyi başa çıkmayı başardığını ifade etmiştir (ss. 2214-2216). Pan vd. (2023), Covid-19'a fazla maruz kalan bireylerde daha şiddetli aşırı uyarılma semptomları ve yaşam tatmininde azalma görüldüğünü ifade etmiştir (s. 2). Easterlin ve O'Connor (2023) pandemi sürecinin sosyal etkileşimlere getirdiği kısıtlamaların yalnızlık ve izolasyon duygularına yol açarak Avrupa'daki her ülkede, yaşam memnuniyetinde bir düşüş yaşadığından ancak bu durumun ülkeye ve bireysel koşullara bağlı olarak değişiklik gösterdiğinden bahsetmiştir (ss. 3-5). Delhey vd.(2023), pandemi sürecinin yaşam memnuniyeti üzerinde ciddi etkiler neden olduğunu (s. 2204), Neugebauer vd. (2023) ise Avrupa'da pandeminin üç yılını kapsayan çalışmalarında gençlerin yaşam memnuniyetinde dikkate değer bir düşüş olduğunu göstermiştir (s. 882). Bakkeli (2021) ise Norveç'te yaptıkları çalışma sonucunda 2020 yılında yaşam memnuniyetinin ciddi oranda azaldığını, bunun o dönemde yaşanan sağlık sorunları, çalışma koşulları ve aile desteği ile ilgili endişelerden kaynaklandığını belirtmiştir (ss. 9-10).

TDK (2024)'ye göre bir şeyin olmasını istemek, beklemek olarak tanımlanan umut, her zaman gelecekle ilgilidir. Satici vd. (2023), Covid-19'dan kaynaklanan sorunlardan dolayı umutlu bir bireyin olumlu beklentilerinin olmasının zihinsel bir koruyucu ve motivasyon artırıcı bir etkisi olacağını belirtmiştir (s. 805). Senger (2023) umudun, Covid-19 salgınının olumsuz ruh sağlığı

etkilerine (strese, kaygıya ve depresyona) karşı tampon görevi görerek pandemi sürecinde ruh sağlığı için koruyucu bir faktör olduğundan bahsetmiştir (s. 2). Sarker vd. (2022) ise umudun, Covid-19 korkusu ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiye aracılık ederek ruh sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerini azalttığını belirtmiştir (s. 6). Bu çalışmada salgın öncesi ve sonrası olarak değerlendirildiğimiz yıllar arasında ön plana çıkan değişkenler arasında olan yaşam memnuniyeti ve umut değişkenlerinde istatistiksel bir fark olduğu görülmüş, bireylerin 2020 yılında virüs tehdidinden kaynaklanan korku ve farklı konularda yaşamış olabilecekleri kaygısal durumların, katılımcıların yaşam memnuniyeti ve umut puanlarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca umut değişkeni 2020 yılında öncelik sıralamasında üçüncü sıraya gerilemiş, maruz kalınan zoraki izolasyonlardan dolayı sosyal hayat değişkeni umuttan daha önemli hale gelmiştir.

Lee vd. (2023) Covid-19 döneminde sosyal ilişkilerin iki ucu keskin bir kılıç gibi olduğunu sosyal etkileşimin zor dönemlerde stres ve depresyona karşı destek kaynağı olurken bulaşma riskini de beraberinde getirdiğinden bahsetmiştir (s. 747). WHO, Mart 2020 brifinginde insanların fiziksel olarak başkalarından uzak durması gerektiğini ancak sosyal olarak uzak kalınmaması gerektiğini duyurmuştur (Ghebreyesus, 2020). Fiziksel mesafe uygulamaları virüsün yayılmasını azaltır, ancak doğası gereği insanların kişisel sosyal etkileşimlerini sınırlandırması bireyin sosyal bağlantı duygusunu daraltabilir. Yapılan araştırmalar, sosyal bağlantıların refah ve mutluluk için ne kadar önemli olduğunu kanıtlamıştır (Folk vd., 2020, s.9). Güçlü sosyal ilişkiler refah ve mutluluk için önemlidir. Eşler, partnerler, aile ve arkadaşlarla kurulan yakın ilişkilerin zihinsel ve fiziksel sağlığı önemli ölçüde iyileştirici etkisi vardır (Lee vd., 2023, s.746). Godman (2023)'a göre sosyal etkileşimlerde farklı bireylerle kurulan ilişkiler ne kadar çok olursa o kadar mutluluk ve refah artmaktadır. Bireyin hayatında yer alan diğer insanları görmesi veya onlarla sohbet etmesi ek bir mutluluk artışı sağlamaktadır. Psikolojik faktörlerin yanı sıra, insanların sosyal ilişkilerinin niteliği ve niceliğinin sosyal faktörlerin ve sosyal davranışların pandemi sırasında refahı koruduğu tespit edilmiştir (Okabe-Miyamoto ve Lyubomirsky, 2021, s. 135). Lee vd. (2023) yakın ilişkilerden sağlanan sosyal destekler ile refah arasındaki ilişkinin, Covid-19 salgını sırasında güçlendiğini gösterdi (s.760). Folk vd. (2020) Covid-19 sürecini dikkate alan çalışmalarında katılımcıların sosyal bağlantı duygularının genel olarak bozulmadan kaldığını, daha önceden iletişim kuramaları bile alternatif yollar bulduklarını ifade etmiştir (s. 10). Bu çalışmada da mutlulukta ön plana çıkan ortak değişkenler arasında karşımıza sosyal hayat ve akraba değişkenleri çıkmıştır. Bireylerin 2020 yılında yaşanan süreç sonucu eve kapanma, toplu alanlardan uzak kalınması, dışarı çıkamaması ve mesafeli yaşam dayatmalarının sonucu sosyal hayatlarından memnun olma ve akrabalar ile ilişkilerde azalma olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların genel olarak tüm aileleri ile birlikte olmaktan hoşlandıkları, çocuklarıyla zaman geçirme tercihlerinin 2020 yılında daha fazla arttığı tespit edilmiştir.

Evliliğinden memnun musunuz sorusu her iki yılda da ön plana çıkan değişkenlerden biridir ve 2020 yılında bireylerin memnuniyet puanlarının arttığı görülürken, katılımcıların medeni durumlarına göre mutluluk puanları incelendiğinde de mutsuzluk oranı en düşük olanların boşanan bireyler olduğu, evlilerde mutluluk düzeyleri arasında istatistiksel bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Helliwell vd.(2021) çift olarak yaşamının Covid-19 sürecinde mutluluğun etkilerini artırdığını (s.37), Easterlin ve O'Connor (2023) ise kısıtlamaların bireylerin yalnızlaşma duygularını artırdığını belirtmiştir (ss.3-5). Hamermesh (2020) ise evli çiftlerin özgürlüklerinin kısıtlanması, gelir ve yaşam hakkındaki belirsizliklerden dolayı yaşam memnuniyetlerinde düşüşün eşleriyle zaman geçirilerek kısmen hafifletilebileceğinden bahsederken, bekarlarda durumun tam tersi olduğunu, memnuniyetteki genel düşüşün yalnız geçirmek zorunda oldukları süreyle bağlı olarak daha da kötüleşeceğinden bahsetmiştir (ss.998-999). Bu yüzden evli bireyler genel olarak bu olumsuz süreci birlikte aşarken, boşanmış veya bekar bireylerin bu durumdan daha fazla olumsuz etkilendikleri düşünülmektedir.

Covid-19 süreci özellikle yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan bireylerde önemli ekonomik kayıplara yol açmıştır (Petersen vd., 2022, s.8). Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde savunmasız haneleri tekrar yoksulluğa sürüklemiştir (WBG, 2022). Karantina, sosyal mesafe tedbirleri derken insanlar işlerini ve geçim kaynaklarını kaybetmişlerdir. Barınma ve beslenme ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale gelmişlerdir (Petersen vd., 2022, s. 2). Dünya Bankası (WBG, 2022)'nin ulusal istatistik ofisleriyle işbirliği içinde yürüttüğü araştırma sonuçlarına göre pandemi sürecinin sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri de şiddetlendirerek küresel düzeyde yoksulluğun ve eşitsizliğin artmasına yol açtığı bildirilmiştir (Yonzan vd., 2022). Petersen vd. (2022) ise hükümetlerin salgınla mücadele için aldığı önlemlerin aynı zamanda mevcut ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri de ağırlaştırarak zengin ile fakir arasındaki uçurumu genişlettiğini belirtmiştir (ss.8-10). Ferreira (2021) salgın sırasında gelir eşitsizliğinin arttığını ve bu durumdan en çok etkilenen nüfusları destekleyecek politikalara duyulan ihtiyacı ortaya çıkardığından bahsederken, Petersen vd. (2022) yoksulluk, eğitim ve gelir eşitsizlikleri gibi sosyal eşitsizliklerin daha da arttığını ifade etmiştir (ss.8-10). Bu çalışmada bireylerin iş ve ekonomik durumlarını temsil eden gelir, borçlanma, işsiz kalma gibi ön plana çıkan değişkenler, öncelikli ülke sorunları listesinde de karşımıza çıkmıştır. 2020 yılında geliri azalan, tasarruf yapmaya başlayan, ucuz ürün tüketime yönelen, borçlanan ve işini kaybeden insanların oranının arttığı, işe giren bireylerin sayılarındaki artışın olduğu ancak bu artışın yevmiyeli işçi sayısındaki artıştan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ayrıca geçmişle karşılaştırıldığında iş durumlarının gerilediğini ifade eden katılımcıların yevmiyeli çalışanlar olduğu da tespitler arasındadır. Adams-Prassl vd. (2020) çalışma saatlerinin azaltılması, işten çıkarılmaların geçici işçiler ve düşük vasıflı işçiler arasında daha yaygın olduğunu ifade etmiştir (ss. 4-9). Helliwell vd. (2021) işsiz olmaktan dolayı mutluluk kaybının arttığından bahsetmektedir (s. 37). 2019 yılında gelecekteki iş,

gelirin azalması değişkenleri ön plana çıkarken, 2020 yılında bu değişkenlerin yerini işsiz olmak, işinden memnuniyet ve ucuz ürün alınması değişkenlerinin aldığı görülmüştür.

Veenhoven (2008) mutluluk kavramında çevresel faktörlerin de önemli olduğundan bahsetmiş, bireylerin yaşadıkları konut koşullarının da bu noktada önemli olduğuna değinmiştir (s.465). 2020 yılında konut memnuniyeti de ön plana çıkmış değişkenler arasındadır. Pandemi nedeniyle uygulanan karantina ve sosyal mesafe önlemleri, apartmanlarda yaşayan insanların sosyal izolasyon hislerinin artmasına neden olurken, kalabalık ailelerde mahremiyet ve yalnız kalamamanın verdiği sıkıntılar olmuştur. Uzaktan çalışma modelleri hem ev hem de ofis olarak kullanılan konutlarda veya uzaktan eğitim ile derslere katılımlarda özellikle kalabalık ailelerde sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Yaşam alanlarının sınırlı olması, insanların evde geçirdikleri zamanı zorlaştırmış, konut tasarımları, evde çalışmayı, eğlenmeyi ve dinlenmeyi bir arada sağlama konusunda yetersiz kalmıştır (Adıgüzel Özbek ve Melikoğlu Eke, 2022, s. 387).

Veenhoven (2008) sağlık ve mutluluğun iç içe geçmiş doğasından dolayı, mutluluğun fiziksel sağlığa olumlu etkileri olduğunu ifade etmiştir (ss. 450-451). Dünya çapında milyonlarca insanın ölmesine ve enfekte olmasına neden olan koronavirüs, hem sosyal hem de ekonomik hayata yansımalarıyla birlikte bireylerin ve kamu sağlığında ciddi bir tehdit oluşturmuştur (Delhey vd., 2023, s. 2202). Pandemi sürecinde belirsizlik, korku ve endişe gibi duyguların yaygınlaşmasıyla birlikte, insanların stres seviyeleri artmış. Bu durum ruh sağlığı sorunlarının artmasına neden olmuştur (WHO, 2022). Ancak bizim çalışmamızda bireylerin 2020 yılında sağlık durumlarından bir önceki yıla göre daha memnun oldukları görülmüştür. Bu sonuç bize bireylere sorulan soru karşısında pandemi sürecinde enfekte olsalar bile hala hayatta kaldıkları için sağlığın mutluluk kavramlarına olan etkisinin yanı sıra memnuniyetlerine de olumlu bir etkisi olduğunu düşündürmüştür.

Tauraitė ve Aleksandravičienė (2023) kişisel hayata ayrılan zamanın yeterli ve kaliteli kullanılmasının bireyin genel mutluluk seviyesini ve yaşam doyumunu artırdığını ifade etmiştir (ss. 33-34). Bu dönemde, birçok kişi evden çalışma ve sosyal izolasyon gibi yeni yaşam düzenlemelerine uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Uzaktan çalışma, birçok kişi için genellikle daha iyi bir iş ve yaşam dengesiyle sonuçlanmış bu durum bireylerin zihinsel sağlıklarını olumlu yönde etkilemiştir (Yüceol vd., 2021, s.280). Bireyin kendi isteği ile evde kalmak, kendine zaman ayırması bireyin mutluluk seviyesi artırabilir ancak zoraki dayatmalarla kişinin kendine zaman ayırması memnuniyet puanlarının artırmayacaktır. Bizim çalışmamızda katılımcıların memnuniyet puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Covid-19 sürecinin bireylerin mutluluk algısındaki değişimler incelenmiş mutluluk tanımı gereğince insandan insana değişmekle birlikte bazı değişkenler yine mutluluk algısında önemli değişkenler olarak karşımıza çıkmıştır. Ekonomik kayıpların yaşanmasından dolayı bireylerin işsiz olma endişeleri, geçim sıkıntılarından dolayı ucuz ürünlere yönelmeleri ve evlere zorunlu olarak kapanınca konut değişkenleri ön plana çıkmıştır. İleride yaşanabilecek olaylar için hükümetlerin ve bireylerin kendilerine ders çıkarmaları gerekmektedir. Hükümetler, toplum üzerindeki etkiyi en aza indirebilmek amacıyla vatandaşların stres ve izolasyonlarla başa çıkabilmelerine yardımcı olacak ruh sağlığı hizmetlerine yatırım yapılabilir gibi, birey ya da işletmelere destek olacak mali ve ekonomi politikaları sağlayabilmelidir. Bireyler ise fiziksel mesafelere rağmen (telefon görüşmeleri, görüntülü sohbetler ile) iletişimde kalmanın yollarını bulmalı, izolasyonun yaratacağı yalnızlaşmanın önüne geçmeli ve süreçlerin içinde yaşanan olumlu yönlere odaklanarak kendi stres ve kaygılarını yönetmeyi öğrenebilmelidirler.

Kaynakça | References

- Adams-Prassl, A., Boneva, T., Golin, M., & Rauh, C. (2020). Inequality in the impact of the coronavirus shock: Evidence from real time surveys. *Journal of Public Economics*, 189, 104245. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2020.104245>
- Adıgüzel Özbek, D., & Melikoğlu Eke, A. S. (2022). Pandemi ile Evde Yaşam: Covid-19 Süreci ve Sonrası için Konut Tasarım Stratejileri. *Megaron / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal*, 17(2), 371-388. <https://doi.org/10.14744/megaron.2022.78642>
- Ahmed, A. A. M., Deo, R. C., Ghahramani, A., Raj, N., Feng, Q., Yin, Z., & Yang, L. (2021). LSTM integrated with Boruta-random forest optimiser for soil moisture estimation under RCP4.5 and RCP8.5 global warming scenarios. *Stochastic Environmental Research and Risk Assessment*, 35(9). <https://doi.org/10.1007/s00477-021-01969-3>
- Albattah, W., Khan, R. U., Alsharekh, M. F., & Khasawneh, S. F. (2022). Feature Selection Techniques for Big Data Analytics. *Electronics*, 11(19), 3177. <https://doi.org/10.3390/electronics11193177>
- Alkan, O., & Kavalci, K. (2023). Gender differences in happiness during COVID-19 pandemic: Evidence from Türkiye. *Psychiatry and Behavioral Sciences*, 13(3), 153. <https://doi.org/10.5455/PBS.20230512053548>
- Aluş, Y., & Selçukkaya, S. (2015). Türk Ailesinde Mutluluk Algısı ve Değerleri. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(2), 151-175. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197557>
- Asif, R., Merceron, A., Ali, S. A., & Haider, N. G. (2017). Analyzing undergraduate students' performance using educational data mining. *Computers & Education*, 113, 117-194. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2017.05.007>
- Bakkeli, N. Z. (2021). Health, work, and contributing factors on life satisfaction: A study in Norway before and during the COVID-19 pandemic. *SSM - Population Health*, 14, 1-16. <https://doi.org/10.1016/j.ssmph.2021.100804>
- Delhey, J., Hess, S., Boehnke, K., Deutsch, F., Eichhorn, J., Kühnen, U., & Welzel, C. (2023). Life Satisfaction During the COVID-19 Pandemic: The Role of Human, Economic, Social, and Psychological Capital. *Journal of Happiness Studies*, 24(7), 2201-2222. <https://doi.org/10.1007/s10902-023-00676-w>
- Diener, E. (2007). Guidelines for National Indicators of Subjective Well-Being and Ill-Being. *Applied Research in Quality of Life*, 1(2), 151-157. <https://doi.org/10.1007/s11482-006-9007-x>
- Easterlin, R. A., & O'Connor, K. J. (2023). Three years of COVID-19 and life satisfaction in Europe: A macro view. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(19). <https://doi.org/10.1073/pnas.2300717120>
- Ferreira, F. H. G. (2021). Inequality in The Time Of Covid-19. IMF. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2021/06/inequality-and-covid-19-ferreira.htm>
- Folk, D., Okabe-Miyamoto, K., Dunn, E., & Lyubomirsky, S. (2020). Did Social Connection Decline During the First Wave of COVID-19?: The Role of Extraversion. *Collabra: Psychology*, 6(1). <https://doi.org/10.1525/collabra.365>
- Ghebreyesus, T. A. (2020). COVID-19 - Virtual press conference. WHO. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/who-audio-emergencies-coronavirus-press-conference-full-20mar2020.pdf?sfvrsn=1eafbff_0
- Godman, H. (2023). Can varied social interactions boost well-being? *Harvard Health Letter*. <https://www.health.harvard.edu/staying-healthy/can-varied-social-interactions-boost-well-being>
- Hamermesh, D. S. (2020). Life satisfaction, loneliness and togetherness, with an application to Covid-19 lock-downs. *Review of Economics of the Household*, 18(4), 983-1000. <https://doi.org/10.1007/s11150-020-09495-x>
- Han, H., Jahed Armaghani, D., Tarinejad, R., Zhou, J., & Tahir, M. M. (2020). Random Forest and Bayesian Network Techniques for Probabilistic Prediction of Flyrock Induced by Blasting in Quarry Sites. *Natural Resources Research*, 29(2), 655-667. <https://doi.org/10.1007/s11053-019-09611-4>
- Helliwell, J. F., Huang, H., Wang, S., & Norton, M. (2021). Happiness, trust, and deaths under COVID-19. *Çinde World Happiness Report 2021* (ss. 13-56). *World Happiness Report*. <https://worldhappiness.report/ed/2021/happiness-trust-and-deaths-under-covid-19/>
- Kamilçelebi, H. (2022). Effects of the COVID-19 Pandemic on Happiness and Socioeconomic Conditions: Differences Across Countries and Individuals' Personality Traits. *Journal of Economic Policy Researches / İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 353-372. <https://doi.org/10.26650/JEPR1063845>
- Karataş, Z., Uzun, K., & Tagay, Ö. (2021). Relationships Between the Life Satisfaction, Meaning in Life, Hope and COVID-19 Fear for Turkish Adults During the COVID-19 Outbreak. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.633384>
- Kursa, M. B. (2020). Package 'Boruta'. <https://cran.r-project.org/web/packages/Boruta/Boruta.pdf>
- Kursa, M. B., & Rudnicki, W. R. (2010). Feature Selection with the Boruta Package. *Journal of Statistical Software*, 36(11). <https://doi.org/10.18637/jss.v036.i11>
- Kuzudisli, C., Bakir-Gungor, B., Bulut, N., Qaqish, B., & Yousef, M. (2023). Review of feature selection approaches based on grouping

of features. PeerJ, 11, e15666. <https://doi.org/10.7717/peerj.15666>

- Lahouar, A., & Slama, J. B. H. (2015). Random forests model for one day ahead load forecasting. IREC2015 The Sixth International Renewable Energy Congress, 1–6. <https://doi.org/10.1109/IREC.2015.7110975>
- Lee, S. S., Shim, Y., Choi, J., & Choi, I. (2023). Paradoxical Impacts of Social Relationship on Well-Being During the COVID-19 Pandemic. *Journal of Happiness Studies*, 24(2), 745–767. <https://doi.org/10.1007/s10902-022-00614-2>
- Mahajan, G., & Saini, B. (2020). Educational Data Mining: A state-of-the-art survey on tools and techniques used in EDM. *International Journal of Computer Applications & Information Technology*, 12(1), 310–316. <https://ijcait.com/IJCAIT/121/IJCAIT1215GINIKA.pdf>
- Michalak, K., & Kwasnicka, H. (2010). Correlation based feature selection method. *International Journal of Bio-Inspired Computation*, 2(5), 319. <https://doi.org/10.1504/IJBIC.2010.036158>
- Neugebauer, M., Patzina, A., Dietrich, H., & Sandner, M. (2023). Two pandemic years greatly reduced young people's life satisfaction: evidence from a comparison with pre-COVID-19 panel data. *European Sociological Review*, 1–15. <https://doi.org/10.1093/esr/jcad077>
- Nguyen, H., Franke, K., & Petrovic, S. (2010). Improving Effectiveness of Intrusion Detection by Correlation Feature Selection. 2010 International Conference on Availability, Reliability and Security, 17–24. <https://doi.org/10.1109/ARES.2010.70>
- Okabe-Miyamoto, K., & Lyubomirsky, S. (2021). Social Connection and Well-Being during COVID-19. İçinde *World Happiness Report 2021* (ss. 133–154). *World Happiness Report*. <https://worldhappiness.report/ed/2021/social-connection-and-well-being-during-covid-19/>
- Pan, W., Zhou, W., Wu, J., Huang, Z., Ding, L., Guo, L., Hang, B., & Li, X. (2023). The effect of exposure to COVID-19 on life satisfaction: The mediating role of hyperarousal and moderating/mediating role of affective forecasting. *Journal of Affective Disorders*, 337, 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.05.062>
- Petersen, J., Hettich, N., Baumkötter, R., Wild, P. S., Pfeiffer, N., Münzel, T., König, J., Lackner, K. J., & Beutel, M. E. (2022). The burdens of poverty during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in Sociology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2022.995318>
- Petrovič, F., Murgaš, F., & Králik, R. (2021). Happiness in Czechia during the COVID-19 Pandemic. *Sustainability*, 13(19), 10826. <https://doi.org/10.3390/su131910826>
- Rossouw, S., Greyling, T., & Adhikari, T. (2021). The evolution of happiness pre and peri-COVID-19: A Markov Switching Dynamic Regression Model. *PLOS ONE*, 16(12), e0259579. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0259579>
- Sarker, P. C., Sugawara, D., & Nishad, M. F. R. (2022). The mediating role of hope in relation with fear of COVID-19 and mental health: A study on tertiary level students of Rajshahi District. *Health Science Reports*, 5(5). <https://doi.org/10.1002/hsr2.836>
- Satici, S. A., Kayis, A. R., Satici, B., Griffiths, M. D., & Can, G. (2023). Resilience, Hope, and Subjective Happiness Among the Turkish Population: Fear of COVID-19 as a Mediator. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 21(2), 803–818. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00443-5>
- Sehribanoglu, S. (2024). Determination of Variables Affecting Reading Skills Using the Boruta Algorithm in a Turkish Sample from the PISA 2018. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1–49. <https://doi.org/https://doi.org/10.30964/auebfd.1254457>
- Senger, A. R. (2023). Hope's relationship with resilience and mental health during the COVID-19 pandemic. *Current Opinion in Psychology*, 50, 101559. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101559>
- Son, Y., Hyunjeong, P., & Park, M. (2020). Random Forest Analysis of Factors Influencing the Students' Reading Literacy Levels: Using PISA 2018 Korea Data. *Asian Journal of Education*, 21(1–4), 191–215. <https://doi.org/10.15753/aje.2020.03.21.1.191>
- Tauraitė, V., & Aleksandravičienė, A. (2023). The Relationship Between Time Allocation for Work and Personal Life and Happiness. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*, 13, 22–41. <https://doi.org/10.15388/SW.2023.13.12>
- TDK. (2024). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/>
- TUIK. (2023). Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2022. https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/yasam_memnuniyeti_arastirmasi.pdf
- Unpingco, J. (2019). *Machine Learning. İçinde Python for Probability, Statistics, and Machine Learning* (2. baskı, s. 384). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-18545-9>
- Veenhoven, R. (2008). Healthy happiness: effects of happiness on physical health and the consequences for preventive health care. *Journal of Happiness Studies*, 9(3), 449–469. <https://doi.org/10.1007/s10902-006-9042-1>
- WBG. (2022). *Household Monitoring Systems to Track the Impacts of the COVID-19 Pandemic*. World Bank Group. <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/brief/high-frequency-monitoring-surveys>
- WHO. (2022). Covid-19 pandemic triggers 25% increase in prevalence of anxiety and depression worldwide. <https://www.who.int/news/item/02-03-2022-covid-19-pandemic-triggers-25-increase-in-prevalence-of-anxiety-and-depression-worldwide>
- Yonzan, N., Cojocar, A., Lakner, C., Mahler, D. G., & Narayan, A. (2022). The impact of COVID-19 on poverty and inequality: Evidence

from phone surveys. World Bank Group. <https://blogs.worldbank.org/en/opendata/impact-covid-19-poverty-and-inequality-evidence-phone-surveys>

Yüceol, N., Urfa, A. M., Sarp, P., & Binici, C. M. (2021). The impact of work-life balance on mental well-being of remote working generation y academicians due to the Covid-19 pandemic in Turkey. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 43(2), 266–284. <https://doi.org/DOI: 10.14780/muiibd.1052073>

Etik Beyan

Araştırmacı, verilerin toplanması, analizi ve raporlanmasında tüm etik ilke ve kurallara uymaya özen gösterdiklerini beyan ederler.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makale tek yazarlı olarak hazırlanmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.